

РЕЦЕНЗІЯ

офіційного рецензента доктора історичних наук, професора, професора кафедри історії України та правознавства Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

Лазурко Лідії Миколаївни

на дисертаційне дослідження Гранда Михайла Романовича

«Костянтин Костянтинович Паньківський (1897-1974): інтелектуальна біографія»,
поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 03
«Гуманітарні науки» за спеціальністю 032 «Історія та археологія»

Дисертаційне дослідження здійснене М.Р. Грандом, біографічне за характером, присвячене дослідженню життя, діяльності та інтелектуальній творчості українського правника та громадсько-політичного діяча Костянтина Паньківського (1897–1974), у чиєму життєписі зустрічаємо дві великі війни, життя в окупації, еміграцію. Увесь набір найбільш тригерних для нас тем. Відтак ця робота не просто заповнює певну дослідницьку лакуну, оскільки ім'я героя тривалий час було під заборonoю, а й відкриває перед нами перспективу повернення історичної пам'яті про вельми непересічну і багатогранну особистість. З огляду на це дане дисертаційне дослідження є не тільки науково актуальним, а й суспільно затребуваним.

Структура дисертаційної роботи є вповні прийнятною, достатньо продуманою та обґрунтованою для того, щоби реалізувати мету дослідження та розкрити основні його завдання. Матеріал систематизовано у проблемно-хронологічному ключі у відповідності до дослідницьких завдань реконструкції підставових біографічних фактів життя К. Паньківського та представлення трактування ним подій, свідком яких йому довелося бути. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів (поділених на підрозділи), висновків, списку використаних джерел та літератури, а також додатків.

Актуальність дослідження М.Р. Грандом аргументовано з погляду важливості для історичної науки та суспільної значущості. Формулювання об'єкту та предмету роботи, визначення мети, окреслення відповідних завдань, обґрунтування хронологічних та географічних меж, пояснення практичного застосування отриманих результатів не викликає зауважень. Дисертаційне

дослідження має беззаперечну наукову новизну, адже це перша спроба цілісної реконструкції біографії К. Паньківського, засноване на значному масиві архівних матеріалів, джерелах особового походження та наукових опрацюваннях. Технічне оформлення тексту та наукового апарату роботи відповідають прийнятим вимогам.

Перший розділ «Стан наукової розробленості проблеми та джерельна база, методологія дослідження» складається з двох частин. У першій частині представлено стан опрацювання теми та визначено основні його керунки. Запропоновано авторську схему класифікації історіографії проблеми з виокремленням доробку діаспорних дослідників, істориків радянської доби та сучасних науковців. Водночас вкажемо і на певні труднощі, що виникли у автора з характеристикою радянської історіографії проблеми, що розгорнута назагал на одній сторінці роботи (с. 34-35). Відтак видається, що більш відповідним був би хронологічний поділ наукового доробку, демаркаційною лінією якого є початок 90-х рр. XX ст.

У цьому ж підрозділі подано характеристику джерельної бази дослідження, що відзначається значною видовою різноманітністю і є достатньо репрезентативною. Відзначимо, зокрема, опрацювання автором доволі об'ємного архіву родини Паньківських, значного масиву ділової документації професійної діяльності самого К. Паньківського, матеріалів, що засвідчують його громадсько-політичну активність, а також інтелектуальний доробок. Відзначив М.Р. Гранд також і потенційні можливості розширення джерельних пошуків, з огляду на тривале перебування К. Паньківського поза межами України. Проте у контексті поділу автором джерельної бази на групи (с. 39) виникає запитання про доцільність змішування у одній схемі таких різних критеріїв класифікації як місце збереження джерела та його вид. Більш доцільним видається застосування звичайної видової класифікації писемних джерел, адже саме вони складають основу цього дослідження.

Окремий підрозділ присвячено принципам і методам дослідження, презентованого як міждисциплінарне, у якому історичний аналіз поєднано з

низкою методів суміжних дисциплін, що є достатнім для виконання завдань дослідження. Автор виявив неабияку обізнаність проблеми методологічних підстав креації інтелектуальної біографії, проте систематизація викладеного була б більш чіткою, якби автор рухався від окреслення загальних принципів і методів дослідження до конкретних методологічних технік. Вважаємо, що у цьому підрозділі доволі обмеженим є термінологічний блок, зведений до представлення розуміння поняття «інтелектуальна біографія» (с. 44) від якого суттєво віддалено подано визначення різновидів біографій (с. 51).

Подальші розділи дисертаційного дослідження містять у собі конкретну історичну та історіографічну інформацію, систематизовану у відповідності до хронології життя К. Паньківського. Другий підрозділ дослідження «Дитячі та юнацькі роки К. Паньківського, його близьке оточення як вектор для самовизначення» складається з двох підрозділів «Становлення особистості та професійних зацікавлень майбутнього діяча» та «Найближче оточення як простір формування та еволюції поглядів». У цих підрозділах реконструйовано дитячі та юнацькі роки героя, з особливим акцентом, подекуди дещо надмірним, на його близькому оточенні. Спираючись на різноманітні джерела М.Р. Гранд відтворює біографічні нариси найближчих родичів К. Паньківського, уміло відтворюючи атмосферу батьківського дому, особливості навчання та виховання дітей та вплітаючи це у загальне тло соціокультурних, економічних й політичних процесів у Галичині зламу століть. Значну увагу присвячено здобуттю К. Паньківським освіти, його службі в австрійській армії в часи Першої світової війни, подальшим фаховим правничим студіям, що розпочалися у Львівському університеті, а завершилися, через політичні процеси у Галичині часів II Речі Посполитої, у Празі в Карловому університеті. Автор відзначає неабияку зануреність свого героя у професійне навчання та його нейтральність у ставленні до студентських рухів як визначальну характеристику особистості, що проявлятиметься і в подальшому.

Третій розділ дослідження присвячено професійній реалізації К. Паньківського та його громадській активності впродовж трьох часових відтинків: від початку юридичної практики у 1924 р. до смерті у 1974 р. Це дало

можливість зобразити його у трьох різних образах – як адвоката, державного діяча та емігранта. У першому підрозділі «К. Паньківський як адвокат та громадський діяч у 1920–1930-х рр.» найбільше уваги присвячено питанням професійної діяльності К. Паньківського, завдяки якій він брав активну участь у суспільно-політичному житті краю. Цілком слушно автор трактує цей період професійної діяльності як підставовий у формуванні К. Паньківського як майбутнього політичного діяча з власною системою ціннісних орієнтацій та чітко окресленою громадською позицією. У окремий підрозділ автором виведено тему соціокомунікативного простіру К. Паньківського, відтвореного на підставі його ділового листування впродовж 1930-х років, що видається нам не вельми доцільним. Назагал наświetлення теми професійної діяльності К. Паньківського могло б отримати більшу рельєфність завдяки інтеграції цих підрозділів.

У третьому підрозділі М.Р.Гранд представляє К. Паньківського у надзвичайно різних і вельми складних ситуаціях війни та пов'язаної з нею більшовицькою й нацистської окупацією краю. Така радикальна зміна зовнішніх обставин призвела до відходу К. Паньківського від адвокатської практики і ангажування у цілком нові сфери самореалізації – від радянського чиновника планового відділу аптечної галузі до очільника Генерального секретаріату Української Національної Ради у Львові, у віданні якого були соціально-гуманітарні питання.

Останній підрозділ третього розділу присвячений життю та діяльності К. Паньківського на еміграції – спершу у Європі, де він займався організацією осередків Українського центрального комітету та працював з переміщеними особами у таборах Ді-Пі, а згодом у США, де очолив Союз українських національних демократів, намагаючись об'єднати розпорошені сили українців у діаспорі. У цей період К. Паньківський зайнявся публіцистичною творчістю та підготував три томик своїх спогадів. Відзначаючи проникливість автора у найдрібніші деталі професійної біографії К. Паньківського, не можемо не звернути увагу на певне ігнорування особистісної лінії його життя. Це особливо впадає у вічі на контрасті з тим, як представлено ранні роки його життя.

Четвертий розділ дослідження присвячено вивченню суспільно-політичних та історичних поглядів К. Паньківського. Автор представляє ґрунтоване на спогадах та публіцистиці бачення К. Паньківським специфіки українського питання в часи Австро-Угорської імперії та Другої Речі Посполитої, подає його характеристику радянського та німецького окупаційних режимів, зупиняється на проблемах трактування діяльності українських політичних та громадських організацій років Другої світової війни та візії українських еміграційних осередків. Ґрунтовний аналіз публіцистичної спадщини та мемуаристики К. Паньківського дозволив М.Р. Гранду виокремити основні періоди його інтелектуальної творчості. А також узагальнити створений К. Паньківським образ подій, свідком і активним учасником яких він був. Відзначимо, що оскільки даний розділ побудований в основному на рефлексіях К. Паньківського, автору не вдалося уникнути деяких повторень його біографічних сюжетів, представлених у попередніх розділах.

Заслуговують на увагу висновки дисертаційного дослідження, які свідчать про значну аналітичну та синтетичну роботу автора у відповідності до поставлених завдань. М.Р. Гранд зумів на високому теоретичному рівні сформулювати результати своїх наукових пошуків та окреслив перспективи їхнього продовження. Відзначимо також і дисертаційні додатки іконографічного характеру, що ними вдало проілюстровано віхові події біографії К. Паньківського.

Підсумовуючи зазначимо, що зміст дисертаційної праці знайшов відображення у дев'яти публікаціях, з яких п'ять уміщено в фахових виданнях України. Робота пройшла серйозну апробацію, свідченням чого є участь автора у низці наукових конференцій.

Рецензована праця є самостійним науковим дослідженням актуальної наукової проблеми, що має теоретичну та практичну цінність. З огляду на це вважаємо, що дисертація Гранда Михайла Романовича «Костянтин Костянтинович Паньківський (1897-1974): інтелектуальна біографія», подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 «Історія та археологія» за своєю актуальністю, науково-теоретичним рівнем, новизною та практичним

значенням відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року та вимогам затвердженого постановою Кабінету Міністрів України «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» № 44 від 12 січня 2022 року, а її автор Гранд Михайл Романович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 «Історія та археологія» з галузі знань 03 «Гуманітарні науки».

РЕЦЕНЗЕНТ:

доктор історичних наук, професор,
професор кафедри історії України
та правознавства Дрогобицького
державного педагогічного
університету імені Івана Франка

Лідія ЛАЗУРКО

